

אומנות המחיקה

מאמר מקצועי בעניין מחיקת האותיות בסת"ם

כל הזכויות שמורות

אין להעתיק, לצלם או להדפיס ספר זה

ואפילו חלקים ממנו ללא רשות מפורשת מהמחבר

ניתן להשיג: בטל' 054-84-31060

רחוב הרב קוק, בני ברק.

חשוון תשפ"ב

סדרתי וכתבתי בחסד ה' עלי

יוחאי בלאאמו"ר חיים אוחיון ס"ט

מחבה"ס 'יסודות התפילין' ו'אומנות התיוג'

החונה פה עיה"ת בני ברק

תוכן העניינים

מאמר מקצועי בעניין מחיקת אותיות סת"ם

דברים אחדים.....א.

חשיבות ידיעת אומנות המחיקה.....ב.

כלים שאיתם נעבוד במחיקה.....ג.

כמה כללים חשובים למחיקה.....ד.

מוחק שאינו מנוסה \ אות שלימה, ולא חצי. \ סמן מיד כשמצאת טעות \ מחיקה בעפרון \ אופן הסימון הנכון \ זהירות ליצה לפניך \ ...נשפך מיים... \ מחיקה בנחת \ קילוף כנגד גירוד, יתרונות וחסרונות.

קילוף וגירוד 'למעשה'.....ה.

קילוף בסכין 10 \ סכין 'ספרים' \ להניע לצדדים ולא לדחוף \ ספוג הפלא, מחק \ מחק הפלא \ גירוד בסכין מס' 10 או מס' 15 \ מכונת שיוף \ יבוש האות: טישו או קיסמי אזניים \ נירות שיוף לבנים, מס' 600 ו800 \ גיר [פחם גרפי] להתפשטות והלבנה \ מי קלף \ סרגל ברזל ומרצע \ טשטוש מקום המחיקה \ גירוד בין אותיות, כשיש דיבוק ונגיעת אות באות \ סיכום.

דברים אחרים

חסדי ה' אזכיר על שגבר חסדו עלי וזיכני להפיץ תורה והלכה, הן בשיעורים לפני אברכים ובעלי בתים, והן בקורסים. ותפילתי לבורא עולמים שינחני בדרך מישור, להמשיך בזיכוי הרבים, ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, ולחבר עוד חיבורים מועילים, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

קרבני השי"ת לעסוק במקצועות הסת"ם כסופר מגיה ומתייג סת"ם, בסגירת בתי התפילין וקשירת הרצועות, ובשאר תחומי הסת"ם, וכן לדבר בציבור בפני המון סוגי קהלים בכל הארץ, בנושאים אלו, בליווי מצגות והמחשה.

ובשנים האחרונות אף להעמיד תלמידים בכל רחבי ארץ הקודש מצפון עד דרום, בלימוד פרטי במכון שהקמנו בס"ד מכון 'אומנות הסת"ם', ובקבוצות כמרצה ב'מכון עליה- להכשרה תורנית' בקורס סופרי סת"ם, קורס שיפוץ תפילין- הכולל התמחות בתורת הבתים והרצועות, וקורס תיוג.

ועל כולנה ספר 'יסודות התפילין' שיצא בשנה הזו, כל תורת הבתים והרצועות, מושגים בסיסיים, לצד סוגיות עמוקות, מלווה בתמונות שצילמתי אצל יצרני סת"ם ברחבי הארץ, ובסופו 17 קשרי תפילין, קשרי ראש ויד, מצולמים שלב אחר שלב, עם הסכמות נלהבות מגדולי הפוסקים בדורנו, תהילות לא-ליתברך.

וכן בספר 'אומנות התיוג'.

חיבור זה אינו כקודמיו, ואינו עוסק בהלכה, הוא מאמר מקצועי בתחום מחיקת הסת"ם, נושא שרבה בו המבוכה, ואם אזכה שסופר אחד יהדר בכתיבתו בעקבות חיבור זה, והיה זה שכרי.

בצאתי מן הכרך אשא כפי בתפילה אל מלכו של עולם, שיהי רצון מלפני ה' או"א שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה, ואזכה לישב באהלה של תורה לאורך ימים ושנים בבריאות איתנה, ללמוד וללמד ולכווין לאמתה של תורה, ובזכות התוה"ק נזכה לכל הטוב הצפון בה ולדעתה באמת¹ "כי לא תשכח מפיו זרעו" (דברים לא, כא), ולגאולה שלימה בקרוב, במהרה בימינו, אמן.

הצב"י יוחאי אוחיון

חונה פה עיה"ת בני ברק

א. איתא במסכת שבת (קלח:), רשב"י אומר חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר "כי לא תשכח מפיו זרעו", אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד. יוצא איפוא שהבטחת השי"ת היא על ידיעת התורה הבסיסית, אולם בירור ההלכה והעיון בה מוטל עלינו.

חשיבות ידיעת אומנות המחיקה

כתיבת סת"ם צורת האותיות הקולמוס הדיו הקלף והמסתעף, הם סוגיות הדורשות לימוד והרבה פרקטיקה, ופעמים שהאימון והנסיון הרצוי אורך מספר שנים, עד שמגיעים לדיוק המירבי.

יש עניין שלא נותנים לו דגש והוא: מחיקת אותיות הסת"ם... כל סופר יודע שהמחיקה לא פחות חשובה מהכתיבה, כי אם לא מחקנו כדבעי, האותיות יכתבו אף הם בצורה ירודה, פעמים שימרחו ויתפשטו ונצטרך לעשות מחיקה על מחיקה, וממילא יכול להוצר חור בקלף, ואיתו כחבילה אחת תבוא עגמת הנפש, הפסד זמן כתיבה וכמובן הפסד ממון...

פרק זה הוא קטן הכמות אך רב האיכות, ובו נעסוק במחיקת אותיות הסת"ם, והחזרת הקלף למצבו הראשון. אכתוב בעז"ה מנסיונם של סופרים ותיקים וגדולים ממני שכתבו בעניין, והראוני מעשיהם, ומנסיוננו במשך השנים.

במאמר זה לא נעסוק בעניין עשיית טלאים בקלף וקליפת שמות, ועוד חזון למועד.

כלים שאיתם נעבוד

אין צורך להשתמש בכל מחיקה בכולם, והכל לפי העניין.

סכין 15.

סכין 10 [יש שמעדיפים סכין גילוח].

מחק.

ספוג הפלא, נייר טישו [קיסם אזניים].

ניירות שיוף לבנים [ניירות שיוף כהים מורידים צבע. ניתן להשיג ניירות שיוף לבנים בחנויות הקלף].

פחם גרפי [גיר אפשר להשתמש ב3 צבעים].

מי קלף.

מכונת שיוף.

מרצע, סרגל ברזל.

מספר כללים חשובים למחיקה

מוחק שאינו מנוסה

א. מחיקה מכוערת תהרוס את הקלף היפה ביותר, מי שאינו מנוסה במחיקות יתאמן על שאריות קלף וכדומה. עיבוד אחר המחיקה, אם אינו נעשה נכון, יכול לגרום להתפשטות של דיו, מה שיביא אותנו למחיקה על מחיקה באותו מקום.

אות שלמה, ולא חצי.

ב. כשאתה מוחק, כדאי להוריד אות שלימה ולא חצאי אותיות, זה פחות יפה בכתיבה שאחרי המחיקה שרואים טלאי, ובנוסף יש פחות גישה בעיבוד שאחר המחיקה, כשמוחקים איבר של אות ולא את כולה.

סמן מיד כשמצאת טעות

ג. אם אתה הסופר או המגיה, סמן מיד בעפרון, ואל תסמוך על המתקן או על עצמך שתתקן בסוף, אנו בני אנוש, יכול להיות שנשכח את התיקון, ותצטרך שוב לחזור לזה.

סימון בעפרון

ד. מומלץ לסמן בעפרון, ולא בעט עפרון שמותיר רושם חזק על הקלף. כמו כן יש עפרונות ללא עופרת, ומי שמשתמש עם עפרון רגיל ידאג שלא יהיה מחודד מדי ויחרוט על הקלף, דבר שמקשה על מחיקת הרושם.

אופן הסימון הנכון

ה. הסימון הנכון: נקודה בעפרון בתחילת השורה, ונקודה מעל המקום הדורש תיקון, כך נסתכל בתחילת שורה, אם נראה סימון של נקודה נתקדם בעיין לאורך השורה עד למקום הנקודה השניה.

זהירות ליצה לפניך...

ו. בכל מחיקה נשתדל להוריד כמה שפחות קלף, פעמים שקלפנו עמוק והגענו לשכבת הליצה [חלקו החיצוני והאחורי של הקלף], שהיא יותר כהה מהקלף, דבר זה אינו ניתן לתיקון אם הליצה כהה.

טיפות מיים...

ז. אם נשפכו טיפות מיים על הקלף, ונשאר רושם לא יפה, עדיף לגרד ולא לקלף, כיון שהקלף נעשה דחוס יותר.

מחיקה בנחת

ח. אל תמחק במהירות, שב בנחת ותעבוד, דקה של פזיזות עלולה לקלקל עבודה של שעות.

קילוף כנגד גירוד \ יתרונות וחסרונות.

ט. קלף שעיר ודליל עדיף לקלף, גירוד ירים את השערות ויקשה עלינו להחזיר את הקלף למצבו הקודם, ולהכינו לכתובה. קלף דחוס נגרד.

החסרון בקלוף האות שאפשר לעשות חור, וכשהקלף דחוס אנו מפעילים יותר כח דבר שיכול ליצור נזק בקלף.

חסרון נוסף הוא הזמן, הקילוף לוקח יותר זמן מהגירוד, לכן אות אחת, או אותיות בודדות נקלף, אך כמה מילים, שורה שלימה, או מספר שורות, אנו נגרד את האותיות.

במקום קטן ולא נגיש, נעדיף לגרד, קילוף קשה במקום כזה, כשיש יותר מקום נוכל להניע את הסכין במהירות, דבר שלא ניתן בקטע קטן.

קילוף וגירוד 'למעשה'

קילוף בסכין מס' 10.

1. בכדי למחוק אות, נקלף אותה בעזרת סכין מס' 10. מי שאין לו אחיזה טובה בסכין יכול לרכוש ידית מיוחדת לכך. למזווה בגודל כתב קטן יותר, או לפרשיות של יד בתפילין, כדאי להשתמש בסכין מס' 15, שבו הלהב קטן יותר. אם הסכין כהה ולא חדה עקב שימוש מרובה, כדאי להחליף את הסכין בכדי להגיע לרמה טובה של מחיקה, כשהסכין לא חדה נצטרך ללחוץ יותר במחיקה, דבר שגורם איבוד שליטה על הסכין. זכור! יותר זול להחליף סכין מלפסול מזווה.

אפשר גם לגרד את האות, אך בקלף שעיר אנו נקלוף דוקא ולא נגרד, כי אם יתרוממו השערות יהיה הקלף קשה לתיקון.

סכין גילוח

2. יש המשתמשים ב'סכין גילוח באופן דומה לסכין מס' 10, אולם בסכין 10 ישנה שליטה יותר בסכין, וניתן להוריד מינימום של קלף, לכן הרבה ממליצים עליו בעדיפות ראשונה.

להניע לצדדים, ולא לדחוף...

בכל סכין שאיתה נמחוק, צורת המחיקה תהיה על ידי קירוב הסכין, והנעתו ימין ושמאל, החיתוך נעשה על ידי ההולכה וההבאה, כמו שחיטה, וכמו חיתוך בסכין מטבח, איננו דוחפים אלא מוליכים ומביאים, כך יותר קל למחוק, וכן לשלוט על הסכין שלא תחתוך את הקלף יתר על המידה.

ספוג הפלא, מחק.

3. אחר המחיקה בקילוף ועוד יותר בגירוד, יש שחרות על הקלף, מומלץ מאוד להשתמש בספוג הפלא בכדי להסיר את הפירורים על הקלף, בכדי שלא יצרו שחרות נוספת על הקלף.

את השחרות הטבועה בקלף נוריד עם מחק [מחק של חברת STAEDTLER הוא טוב ואיכותי ואף מצוי בכל חנות], מומלץ להשתמש במחק וספוג הפלא תדיר בין כל שלבי המחיקה בכדי לסלק את הפירורים השחורים מהקלף, כדי שלא יטמע

בקלף וישחיר עוד, שחרות שיורדת עם מחק חבל להורידה עם סכין, כיון שהוא מרים את השערות ומקשה על גימור הקלף בהמשך.

מחק הפלא

אפשר להשיג בחנויות מחק הנקרא: מחק הפלא, זהו מחק שגם משייף, ובמקומות מסוימים הוא מועיל יותר מהמחק הרגיל, וחוסך מאיתנו להשתמש בסכין.

גירוד בסכין מס' 10, או מס' 15.

4. לאחר שהורדנו את האות המרקם של הקלף במקום האות שונה, ולא מתאים לכתיבה, לכן נגרד עם סכין 10 או 15 [לפי הנוחות] את מקום המחיקה, למעלה למטה ולצדדים, כיון שהקלף נהיה שעיר בזמן המחיקה, וכמו כן נעשים קוים בקלף מהסכין, לכן ראוי לבוא פעם מלמעלה פעם מלמטה ופעם מהצד.

כדאי ליחד סכין לקילוף וסכין לגירוד, כיון שהסכין לקילוף צריכה להיות חדה יותר, ולגירוד די בסכין כהה.

מכונת שיוף

5. יש שמשתמשים במכונת שיוף במקום הגירוד בסכין. רצוי להשתמש בראש שיוף רך בכדי לא ליצור חור בקלף, ולא ללחוץ על מקום המחיקה בכדי להוריד מינימום של קלף.

²יבוש האות: טישו או קסמי אזניים.

6. אם האות עדיין לחה, כדאי ליבש אותה וכך המחיקה תהיה יותר קלה. ביצד נייבש את האות: נניח טישו בהנחה קלה על האות, הדיו העליון יספג, נניח שוב חתיכה נוספת של טישו יספג יותר דיו, בפעם השלישית נוכל כבר להצמיד את הטישו לאות ונייבש את כולה. לא נצמיד בפעם הראשונה בכדי לא לגרום לדיו להתפשט אל מעבר לקוי האות.

אפשר לייבש את הדיו גם בעזרת קיסם אזניים דהיינו לסובב כלפי מעלה ולהתקדם, כך הדיו יספג בצמר הגפן ולא יתפשט סביב.

ניירות שיוף מס' 600 ו800

² וכן כתב בש"ע (סי' לב, כד): לא ימחק בעודו לח אלא ייבשנו יפה, כי אז יגרר בקל ולא ישאר לו שום רושם.

7. את הגימור האחרון נעשה בנייר שיוף מס' 600 או 800 [שניהם טובים, יש המשתמשים במס' 1000], בחלק זה נכין את הקלף לכתיבה. לנוחות מירבית של מחיקה, ניקח חצי אטב כביסה [בלי הקפיץ וצידו השני] ונניח על קצהו את נייר השיוף, כך נוכל לשייף בשוה את כל המשטח, כיון שהלחץ שוה לכל האורך, וגם נוכל להכנס במקומות הצרים ולשייף ולמחוק, כגון באמצע מילה, בשטח של אות אחת בלבד. כדאי לשים חתיכה ארוכה של נייר שיוף ולהדביק בדבק נייר, כך נוכל לנצל בצורה מקסימלית את הנייר שיוף, נשייף וברגע שהנייר נשחק, נקדם לקצה האטב נייר שלא השתמשנו בו. חשוב לציין: את הדיו הממשי, ואפילו נקודות קטנות של דיו, נסיר בעזרת הסכין, אם נשתמש בנייר שיוף הוא ימרח את השחרות על הקלף, וגם הנייר יתלכלך. אחר שהסרנו את הדיו, את הרושם והחלודה נוריד בעזרת המחך וניירות השיוף. כשהנקודות גדולות יותר, יתכן שעדיף לקלף, והכל לפי העניין. סוג הניירות: יש בחנויות לכלי בניין ניירות שיוף בצבע כהה, ניירות אלו פחות טובים כיון שהם עלולים להשאיר מעט צבע על הקלף. במפעלי הקלף והעיבוד, משתמשים בניירות שיוף לבנים, והם המומלצים לשיוף. כיוון השיוף: בתחילה אפשר לשייף בצורה סיבובית, ואין צורך להקפיד על כיוון אחיד, וכשירדה השחרורית נשייף בכיוון אחד, ונטה את השערות משמאל לימין בכיוון הכתיבה. שיטה נוספת: יש המשתמשים אחר הגירוד או הקילוף, בנייר שיוף מס' 180, ואחר כך מעבדים את הקלף בנייר שיוף מס' 600, אך יש הרבה מוחקים מקצועיים שמתחילים בנייר שיוף בעל מס' גבוה ותו לא, או שבמקום המספר הנמוך, משתמשים במכונת שיוף.

גיר [פחם גרפי] מונע התפשטות דיו, ומלבין את הקלף.

8. פעמים שהקלף לא מספיק לבן או מעט שעיר, מה שיגרום בזמן הכתיבה באותו מקום להתפשטות של הדיו, ולכתיבה לא חדה. לכן נשים מעט גיר, ובעזרת טישו או נייר שיוף עדין, נטמיע את הגיר בקלף כדי שלא יתפשט הדיו עקב שעירות הקלף. התפשטות הדיו נגרמת או מחמת שהקלף חלק מדי, או מפני שכל שיערה הולכת לכיוון אחר ולא אחיד, דבר שמושך את הדיו לכמה כיוונים. בנוסף הגיר גם ילבין את שטח הכתיבה ויטמיע את המחיקה. יש שמורחים גיר ומלבינים את מקום המחיקה כתחליף לעיבוד טוב של שטח הכתיבה, דבר זה אינו נכון, כיון שברבות הזמן ירד הגיר, ותראה המחיקה בצורה מכוערת.

פרט שחשוב לציין: אפשר להשיג פחם גרפי [גיר] במספר צבעים שתואמים את הקלפים השונים.

הצבעים המצויים של הגיר הם: צבע לבן יש בגיר ממש, יש באבקה, ויש בעפרון.

אפשר לשלב גם צבעים נוספים, כמו כן אפשר להשתמש עם שני צבעים, בו זמנית ולשלב ביניהם.

צבע צהבהב של חברת FABER CASTELL מס' 103-1121, והאפור מס' 1121-270.

יש מספר חברות שמייצרות פחם גרפי [גיר] אפשר למצוא בכל חנות של ציור ואומנות, אך הגיר המומלץ הוא של חברת FABER CASTELL, ניתן למצוא בחנויות לממכר ציוד לסת"ם.

מי קלף

9. יש ששמים מי קלף וכך משטיחים את השטח [מי קלף הוא דבק מומס בבנוזין, ברגע שמניחים את המי קלף על הקלף, הבנוזין מתנדף ומשאיר את הדבק לבדו, וכך הסיבים מתקשים ולא מפריעים לכתיבה] את המי קלף נמרח בעזרת ספוג, מטלית, או טישו..

סרגל ברזל, ומרצע.

10. לאחר שהכנו את הקלף לכתיבה, והחזרנו אותו למצבו הקודם. בדרך כלל נמחק השרטוט. לכן ניקח מרצע נניח את הסרגל על הקלף ונסמן שוב את קו השרטוט.

יש להזהר ולא לשרטט על משטח רך כנייר סול וכדומה, המרצע חורץ את הקלף במקומות הרכים והמועדים לכך, ואז נצטרך ללמוד איך משלימים חור, ועל זה עוד לא כתבנו, לכן בינתיים כדאי להשתדל לא לעשות חורים....

טשטוש מקום המחיקה

11. לטשטוש מקום הלחיצה אפשר ליקח³ גרעין של תמר נקי, וללחוץ את מקום המחיקה, כך נדחוס את הסיבים, אפשר גם על ידי נוצה בחלקה העגול.

ריכוז המחיקות

12. בספר תורה שאין חשש כסדרן, כדאי לרכז את המחיקות ולעשותם יחד בפעם, כשכל הכלים מונחים לפנינו, וכך נחסוך זמן יקר.

³ כך כתבו התוספות (בבא מציעא מז:): שהיו מחליקים את הקלף בגרעין של תמרה.

במזווה כדאי להמשיך לכתוב מזווה אחרת כדי לא לעצור את רצף הכתיבה, והכל לפי העניין.

גירוד בין אותיות, כשיש דיבוק ונגיעת אות באות.

כשיש נגיעה מאות לאות חברתה, נגרד עם חוד הסכין בעדינות, מטה ומעלה. להורדת השחרורית נמחוק במחק.

סיכום

נסכם את הדברים ל2 שלבים:

1. על המוחק בשלב ראשון להסיר את שחרות האות.
2. שלב שני לנקות ולהכין את הקלף לכתיבה נוחה.

השלב הראשון הוא החלק הקל יחסית, השלב השני הכולל את הגימור והבאת הקלף למצבו הקודם, היא האומנות שבמחיקה.

נדגיש: אין צורך להשתמש בכל פעם בכל השלבים שכתבנו כאן, אפשר לדלג שלבים, ואפשר להעדיף כלי מסויים על פני חבירו.

אשמח לקבל משוב, ובעזרת ה' במאמרים הבאים נוסיף את ההערות שנשלחו מהסופרים והעוסקים במלאכה.

תם ונשלם השבח לבורא עולם

מכון אומנות הסת"ם

בראשות הרב יוחאי אוחיון

חלק מפעילות המכון:

1. הכשרת סופרי סת"ם מקצועיים, יראי שמיים, בקיאים בפרטי בהלכה: צורת האותיות, בחירת קלף, מחיקות, שרטוט, תיוג, יודאיקה, ועוד.
 2. הכשרת מתייגים מקצועיים, תיוג יפה ונקי, בהקפדה על פרטי ההלכה.
 3. הכשרת מכניסי פרשיות: מקצועיים, יראי שמיים הבקיאים בפרטי ההלכה, התמחות בכל הקשור לבתי תפילין, קשירת רצועות, וסחר בסת"ם.
 4. הוצאת ספרים: ספר "יסודות התפילין", ביאור מקיף בעניין הבתים והרצועות, התהליך ההידורים והבעיות המצויות, בליווי תמונות מאירות עיניים, ובסופו 17 קשרי התפילין, לכל העדות והחוגים, מצולמים שלב אחר שלב.
- קונטרס "אומנות התגים", כיצד לתייג נכון, הלכה ופרקטיקה.
5. הרצאות ושיעורים בענייני סת"ם בליווי מצגת, בכל רחבי הארץ.

לרישום לקורסים, או הזמנת הרב להרצאה: 054-8431060

לקבלת מידע בתחום הסת"ם, ניתן לשלוח הודעה לכתובת המכון

Y0548431060@GMAIL.COM